

Provozovatel: Česká televize

Program: ČT1, ČT24

Období: leden – květen 2012

Předmět analýzy: Zpravodajské příspěvky o kriminálních činech s identifikací romské menšiny v pořadech Události a Události, komentáře

Záznamy: Záznamy jsou dostupné na webové stránce provozovatele

Úvod:

Analýza navazuje na obdobný materiál z loňského roku, který analyzoval zpravodajství o kriminálních činech s identifikací romské etnicity v pořadu Televizní noviny na programu Nova. Sledovaným obdobím je stejně jako v případě Novy prvních pět měsíců roku 2012, tj. období od 1. ledna 2012 do 31. května 2012. Monitoring zahrnuje pořady ČT Události a Události, komentáře. Analýza je zaměřena jednak obecně na způsob informování o trestné činnosti v souvislostech s romským etnikem, zejména pak na exponované kauzy loňského roku (Břeclav).

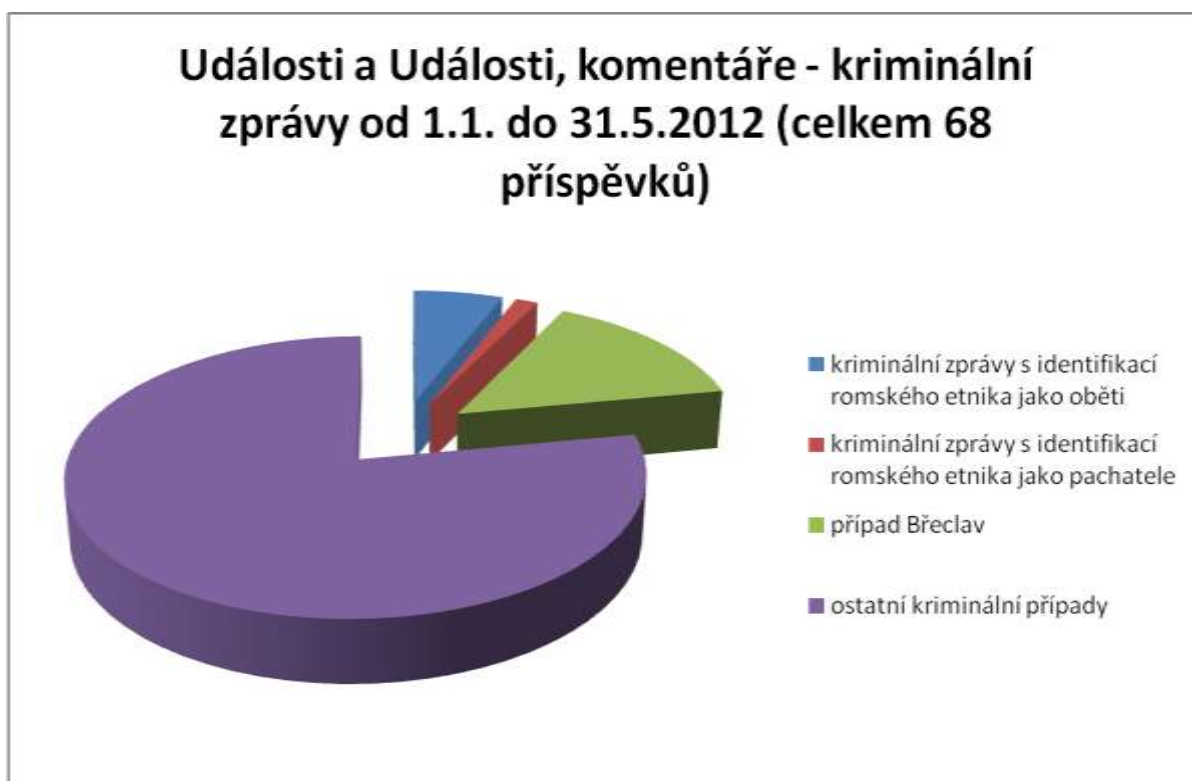
Prvním úkolem bylo vysledovat ve vysílání všechny reportáže, které se soustředily na informování o událostech kriminálního charakteru (násilné trestné činy, krádeže, loupeže), v nichž měli nějakou formou figurovat Romové, ať již jako útočníci, tak jako oběti. Do výběru byly zahrnuty i reportáže, v nichž nejsou Romové explicitně uvedeni, ale u nichž lze divácky dovodit, že je o Romech řeč, případně jsou zmíněni pouze obrazovou formou. Do výběru rovněž patří i příspěvky, které informují o událostech navazujících a souvisejících s tímto etnikem (pochody extremistů, protesty proti Romům apod.).

Takto vybrané reportáže pak byly podrobeny analýze, zejména s ohledem na posouzení, zdali nedochází k porušení zákona č.231/2001 Sb. o rozhlasovém a televizním vysílání, a to zejména v oblasti těchto ustanovení:

- Utvrzování stereotypních předpokladů týkajících se etnických, náboženských nebo rasových menšin - § 32 odst. 1 písm. j)
- Objektivita a vyváženost - § 31 odst. 2 a 3
- Podněcování k nenávisti z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení - § 32 odst. 1 písm. c)

Analýza:

Z hlediska analyzovaného tématu je třeba konstatovat, že v hlavním zpravodajství ČT lze vysledovat zcela odlišný přístup oproti komerčním provozovatelům. Je zde snaha **minimálně se věnovat bulvárním zprávám, tedy i kriminální činnosti**. Převažují informace politické, kulturní, velkou část zaujímají informace ze světa. Kriminalitě jako takové je věnován minimální prostor a kriminalitě s identifikací romské menšiny potom prostor prakticky nulový. Romské etnikum je zmiňováno častěji v souvislostech sociálních, kulturních, společenských. Je probírána otázka dodržování lidských práv, postavení menšin ve společnosti, hrozby rasismu a extremismu atd. Z monitoringu pětíměsíčního období roku 2012 plyne konstatování, že Česká televize lze říci cíleně dbá o to, aby v jejím zpravodajství nedocházelo k jakékoli stereotypizaci v tématech, která se dotýkají problematiky menšin. Ideální ukázkou tohoto stavu je informování o břeclavské kauze, která byla ostatně jediným širěji pojatým případem informování o kriminálním činu s identifikací romského etnika za celé monitorované období, a která je tedy rozebrána podrobně v samostatné kapitole.

Drtivá většina informací s kriminální tematikou v hlavních zpravodajských pořadech ČT Události a Události, komentáře je věnována kriminalitě většinové společnosti.

Zajímavý je rovněž fakt, že na rozdíl od komerčních provozovatelů ve zpravodajství České televize není informování o romské menšině a priori spojeno s kriminální tematikou,

respektive s kriminalitou romské menšiny. Naopak – **romské etnikum je častěji zmiňováno v jiných než kriminálních kontextech** – jde o informace z oblasti školství, sociálního začleňování, boje proti rasismu a extremismu, kulturních počinů atd. Navíc v těchto případech jde většinou o obsáhlejší analytické příspěvky, kdežto při informacích týkajících se kriminality – pokud už nějaké jsou - jde většinou o velmi stručné zprávy. Z toho plyne, že v celkovém informačním objemu sledovaného období je **zobrazování Romů v kontextu kriminální činnosti naprosto minoritním, zcela výjimečným jevem.**

V celém monitorovaném období bylo v součtu obou analyzovaných programů zaznamenáno celkem **57 příspěvků týkajících se kriminality** (mimo případu Břeclav, jemuž je věnována samostatná kapitola), z toho **pouze 5 příspěvků se týká romské menšiny.**

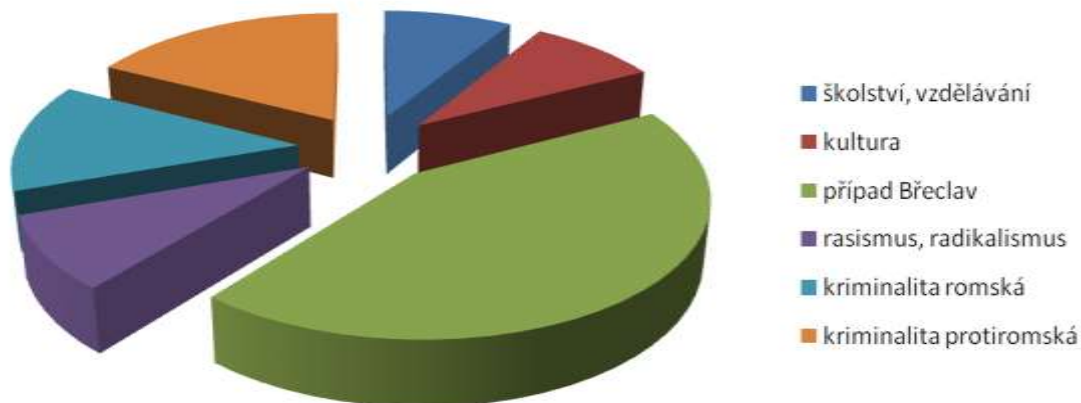
Z toho ve čtyřech (tedy naprosté většině) případech jde o identifikaci Roma v roli oběti. Celkem tři příspěvky se týkají **silvestrovské střelby v Tanvaldu**, kde byl obětí romský mladík. V první zprávě z 1. ledna není identifikace etnika provedena verbálně, ale na romský původ zastřeleného mladíka lze s velkou pravděpodobností soudit dle vzhledu jeho příbuzných, kteří jsou aktéry reportáže, resp. jedné části reportáže, která celkově mapuje události posledního dne roku 2011 v ČR. V dalších dvou případech, kdy je veřejnost informována o oznámení policie, že v tomto případě nešlo o vraždu, je romská národnost zmíněna v souvislosti se závěrem police, že případ nemá rasistický podtext.

V dalším případě jde **opět o Roma v roli oběti**, dne 16. února zazní informace o tom, že přes půl milionu korun dostanou od státu pozůstalí romského muže, který před 10 lety zemřel po pádu z okna na policejní stanici v Brně. Náhradu přiznal pozůstalým Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Další identifikace romského etnika je v opačném gardu, Romové jsou označeni za pachatele přepadení ženy ve Varnsdorfu, stručná zpráva z **18. ledna** hovoří o tom, že napadená žena zemřela v nemocnici, romské etnikem je logicky identifikováno v přímé souvislosti se související informací, že ve městě se v souvislosti s tímto případem chystají demonstrace radikálů a radnice vyzývá občany ke klidu.

O přístupu k tématu romské kriminality výmluvně svědčí fakt, že v hlavních zprávách na ČT nezazněly – na rozdíl od ostatních analyzovaných provozovatelů - zprávy o údajném útoku Romů v Liberci nebo v České Lípě, ale naopak bylo zde později zařazeno oznámení, že v obou případech došlo ke **křivému obvinění Romů** – údajně napadení si útok, podobně jako chlapec z Břeclavi, vymysleli.

Události a Události, komentáře - 1.1.2012-31.5.2013 - příspěvky týkající se romského etnika podle témat (celkem 23)

Případ Břeclav:

První příspěvek je dne **18. dubna** zařazen do pořadu Události, komentáře.

Reportér informuje, že až 2 tisíce lidí se chystají v neděli demonstrovat v Břeclavi. Protestní akci na podporu 15letého chlapce, kterého o víkendu napadli a vážně zranili 3 dosud neznámí muži, svolala Dělnická mládež, odnož radikální Dělnické strany sociální spravedlnosti. Matka údajně napadeného Petra hovoří o tom, že pachatelé byli Romové. Zazní hlasy místních obyvatel, kteří se chystají na demonstraci, zástupkyně vlády pro lidská práva říká, že je nutno jednoznačně mírnit hlasy těch, kteří volají po kolektivní vině všech Romů v České republice. Představitelé města i Jihomoravského kraje útok odsoudili a občany vyzvali, aby se k akci extremistů nepřidávali. K uklidnění vyhrocené situace vede podle policie zřejmě jediná cesta, a to dopadnout trojici výtržníků do konce týdne. Starosta města říká, že lidé v Břeclavi jsou pobouřeni a zneklidněni brutálním trestným činem a čekají od Policie České republiky razantní zásah a od soudu rychlé, důsledné a exemplární potrestání. Vyzývá občany města, aby se nepřidávali k akci extremistů. Dále starosta ujišťuje, že radnice situaci nijak nepodcenila a že bezpečnostní opatření jsou opravdu velká. Je nasazeno značné množství policistů.

Další zprávy ze dne **20. dubna**, stručnější v pořadu Události, komentáře a obsáhlejší v pořadu Události, informují o tom, že v Břeclavi se chystají na stejnou dobu dva pochody, jednak protestní pochody pravicových radikálů, jednak pochod na podporu romských obyvatel, policie je v pohotovosti. V reportáži z Událostí zazní hlas jednoho z místních obyvatel, že není důvod, proč by měli trpět místní Romové, když není jasné, zda jsou skutečně pachatelé. Starší Romové z Břeclavi se snaží pachatele vypátrat na vlastní pěst. Domnívají se, že pachatelé mohli přijít ze Slovenska. Policie pátrá zatím bezvysledně.

Další zpráva je z Událostí až ze dne **11. května**. Informuje velmi stručně o tom, že kauza mladíka přepadeného v Břeclavi má nový vývoj. Oběť totiž změnila výpověď. Nepřepadla ho

údajně trojce útočníků, ale pouze jeden. Podle všeho navíc kvůli tomu, že přepadený prodával nekvalitní marihuanu. Neoficiální informace navíc mluví o dalších nesrovnalostech v případě.

Další příspěvek ze dne **13. května**, tentokrát mnohem obsáhlejší, opět v pořadu Události, informuje o tom, že v noci jednal v Břeclavi krizový štáb kvůli napětí po údajném útoku na patnáctiletého chlapce. V případě se objevily nesrovnalosti poté, co chlapec zásadně změnil svou výpověď. Teď to vypadá, že podle všeho nebyl napaden třemi romskými mladíky a že v případě mohlo jít o prodej drog. V osm hodin večer se na služebně breclavské městské policie sešlo vedení města, kriminalisté, psycholog i sociální pracovníci. Celé jednání se protáhlo až do půlnoci. Policie ale nechtěla dát jakékoli informace. Podle informací České televize se v případě objevila řada zásadních nesrovnalostí. Stále není jasné, kolik bylo útočníků nebo jestli Petra opravdu napadli Romové, jak původně tvrdil. Jednou z vyšetřovacích verzí je teď spor o drogy, které mohl napadený prodávat. Nové informace od policie chtějí hlavně breclavští Romové, které napadený chlapec původně označil za útočníky. Břeclav přitom není jediné město, kde se situace vyhrotila po údajných útocích romských násilníků. Jak se ale ukázalo, třeba v případech napadené liberecké dívky nebo pobodaného muže v České Lípě, oběti si útok vymyslely. Zmocněnkyně vlády pro lidská práva k tomu říká: „Hlavně, že se na tom přizivují extremisté. A to je velmi nebezpečné.“

Konečně dne **23. května** jsou v obou hlavních zpravodajských pořadech zařazeny zprávy o tom, že údajně napadený si všechno vymyslel. Policii přiznal, že si zranění způsobil sám. Petr dělal před svými dvěma kamarádkami a jedním kamarádem v osmém patře jednoho breclavského paneláku na zábradlí gymnastické cviky a při tom spadl o patro níž a tam si o zábradlí způsobil velmi vážná zranění. Všichni si pak ve strachu z reakce jeho matky vymysleli napadení a tuto verzi se jim dařilo držet i při všech výsleších až do té doby, než si je policisté odvezli do Prahy na speciální pracoviště s takzvaným detektorem lži a tam vše vyšlo najevo. Matka chlapce, která celý údajný romský útok medializovala, nyní nezvedá telefon.

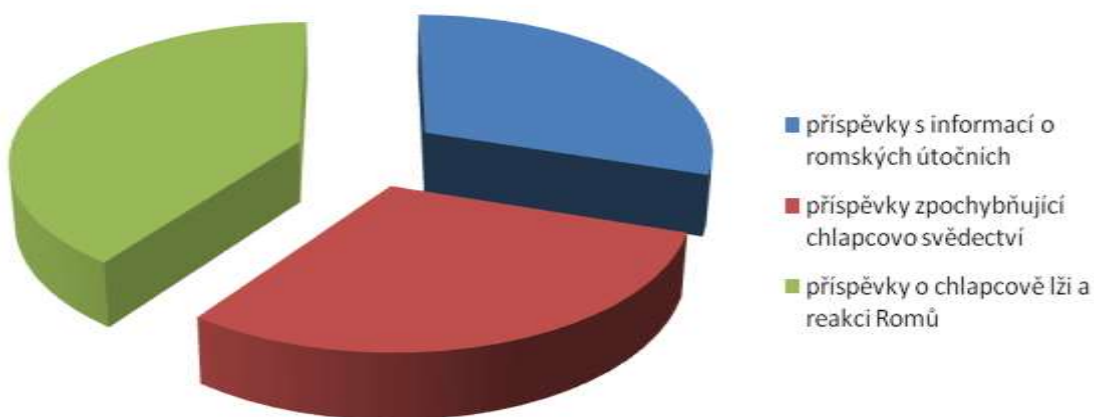
Dále je případu věnována značná pozornost dne **24. května** v obsáhlých příspěvcích v Událostech i v Událostech, komentářích. Předmětem obou příspěvků je de facto vážnost křivého obvinění vůči Romům a možné důsledky takového obvinění, jakož i celkově dozvuky případu. Romové se dočkali omluvy za křivé obvinění. Oksana Zhyvachivská, matka 15letého Petra, je veřejně požádala o odpuštění. Omluvu breclavští Romové kvitují s povděkem, ale stačit jim asi nebude. Falešné obvinění totiž způsobilo vlnu protiromských nálad, o čemž v krátkých vstupech hovoří místí zástupci romského etnika. Představitelé romské komunity se o dalších krocích chtějí poradit s právníky. V Událostech hovoří starosta Břeclavi, vyslovuje naději, že se situace ve městě uklidní a že snad teď bude více peněz na řešení bezpečnostních otázek ve městě. Ve studiu v pořadu Události, komentáře jsou pak hosty šéfredaktor Lidových novin Dalibor Balšínek a místopředseda Celostátní asociace Romů Stanislav Daniel. Ten říká, že omluvu matky považuje za dostatečnou. Ale státní zástupce by podle něj měl celou věc posoudit znovu, a v případě, že zjistí, že došlo k naplnění skutkové podstaty některého trestného činu, měl by dát sám pokyn k zahájení úkonů trestního stíhání. Pokud tak neudělá, Romové budou tuto situaci konzultovat a je možné, že i sami podají pak následně návrh na trestní stíhání. Balšínek pak hovoří o tom, že média nesou odpovědnost, stejně jako celá společnost, za protiromské nálady. Zároveň je třeba rozlišovat mezi jednotlivými typy médií. Je rozdíl mezi televizí Nova a veřejnoprávní televizí. Zprávu nejdřív zpracovaly obě dvě komerční televize a podle Balšíneka ji zpracovaly

velmi korektně. Nezdůrazňovaly pachatele nebo národnost pachatele nebo domnělého pachatele. První, kdo vyslovil nebo naznačil, že může jít o útočníky romské národnosti, byla až policejní mluvčí, která řekla „můžeme potvrdit, že by se mělo jednat o tři pachatele snědší pleti“. Na dotaz redaktora, zda je chyba uvádět národnost v tomto případě, Balšínek odpovídá, že stoprocentně, protože v naprosté většině případů není nutné vůbec uvádět národnost pachatele. Redaktor se dále táže: „Ale není to nepřijatelné filtrování informací? Přeci i to, národnost, může být identifikačním znakem, podle kterého lze najít pachatele, což, zdálo se, může být tento případ.“ Balšínek odpovídá, že prohlášení policie nebylo ve smyslu „hledáme pachatele, kteří vypadají takovým a takovým způsobem, mají, já nevím, 170 centimetrů, tmavé vlasy, hnědou pleť, šikmé oči“, nýbrž pouze šlo o obecné naznačení viny romského etnika. Dále srovnává ČR s Francií (případ střelce v Toulouse) – „tam to mělo nepochybně nějakou jakože, nějaký důvod. Jako to, čeho my jsme svědky v řadě českých médií, ten důvod to žádný nemá. Tady se nakonec stejně ukázalo, že to ten důvod nemá. Já myslím, že ta společenská škoda, vytváření těch protiromských nálad, které na základě toho vznikají, a vemte si, kolik těch případů už jako vzniklo, kde se neprokázalo, že v tom byli skutečně Romové, že to vytváří velmi nepříjemné, agresivní nálady ve společnosti, které mohou končit právě případem, jako je Vítkov, anebo případy, které se dějí v Maďarsku.“ Daniel na závěr říká: „Všude ve světě nebo i u nás prostě budeme-li říkat o majoritní společnosti, že jsou to bílí nebo já nevím, třeba holohlaví nebo prostě jsou to občané, nějakí občané prostě. Je to neznámý pachatel. Čili ne označit Rom. Z jakého důvodu? Ten chlapec úmyslně, zcela úmyslně uvedl v omyl i média, když jim to sděloval a samozřejmě média tomu věřila. A tím pochopitelně došlo jako, předpokládám, že ty média skutečně nehledala nějaké cestičky, aby si to ověřila a tomu chlapci to věřila.“

Další den, dne **25. května** se pořad Události, komentáře k celé věci vrací v obsáhlém rozhovoru s vládní zmocněnkyní pro lidská práva. Redaktorka uvádí, že lží chlapce z Břeclavi, že ho brutálně napadli Romové, se bude zabývat státní zastupitelství. Bude zkoumat, zda chlapec svou výpovědí nespáchal trestný čin. Premiér Petr Nečas i ministr zahraničí Karel Schwarzenberg pak odmítli požadavek romských organizací, aby bylo obnoveno ministerstvo pro lidská práva. Česká republika si ho podle vrcholných politiků nemůže v době škrtů dovolit. Zmocněnkyně volá po silnějším hlasu ze strany politiků napříč všemi stranami, po daleko větším odsouzení určitých protiromských postojů a hesel, která se ozývají dneska po celé České republice. Uvádí, že v Břeclavi přímo byla, situace je už mnohem klidnější. Dále by uvítala právní analýzu, jestli stávající skutkové podstaty trestných činů, jako například křivé obvinění, šíření poplašné zprávy a tak dále, lze použít i na tyto případy. Její úřad by podle ní potřeboval větší kompetence a podporu.

Je tedy zřejmé, že v případě, kdy situace vypadala jako útok Romů na chlapce, informovala Česká televize o situaci v Břeclavi velmi střídově, stručně, opatrně, nekonfrontačně, zjevně s úmyslem nehrotit protiromské nálady ve společnosti. Jako jedno z prvních médií přinesla pochybnosti o pravdivosti slov údajně napadeného chlapce. V okamžiku, kdy se objevila pravda a ukázalo se, že si chlapec vše vymyslel, začala o celé věci (na rozdíl od většiny ostatních médií) **informovat daleko podrobněji a obsírněji než v úvodu kauzy, zdůraznila opakovaně křivdu spáchanou na romském etniku** a pokusila se analyzovat příčiny vzniklé situace. S neobvyklým případem, v němž došlo ke křivému obvinění, které vedlo k vyvolání nálad proti jednomu etniku, se vyrovnala ve srovnání s většinou ostatních médií se ctí. Není důvod domnívat se, že by mohlo dojít k porušení zákona o vysílání.

Případ Břeclav (10 příspěvků)

Souhrn:

Česká televize se snaží přistupovat k problematice menšin analytičtěji, kritičtěji a vnímat ji v širších kontextech. V případě jako je Břeclav je největší pozornost věnována dopadu případu na atmosféru ve společnosti, hovoří se o vině médií na vzniklé situaci.

Při informování o romské menšině je snaha o odborný pohled a seriózní diskuzi. Problematika je představena z různých úhlů pohledu. Na rozdíl od komerčních subjektů informuje ČT nejen o tzv. protiromských, ale také o tzv. proromských demonstracích v krizových oblastech. Je třeba si všimnout snahy o **používání výrazových prostředků, které nevedou ke zjednodušujícím emočním efektům** – např. akce běžně nazývané na komerčních programech „protiromská demonstrace“ je zde označena jako „demonstrace na podporu brutálně napadeného chlapce“ atd.

ČT věnuje hodně prostoru v ostatních médiích poměrně velmi opomíjeným aktivitám různých organizací zabývajících se snahou o integraci Romů. **Vyhýba se paušalizaci, ve zpravodajství je opakovaně zdůrazňováno, že jakékoli tendence obvinovat plošně celek, rasu, jsou zavádějící a nesprávné.** Věnuje se romské problematice i v mezinárodním kontextu.

Minimálně operuje s identifikací etnika, snaží se jí vyhnout i v tak citlivých případech jako Tanvald nebo Břeclav. Tématu kriminality, zejména kriminality páchané Romy, se provozovatel spíše vyhýbá, zpráv s tímto námětem je minimálně a jsou kusé a neutrální, upozaděné, páté, šesté v pořadí, stručné. Dalo by se dokonce uvažovat o přítomnosti jisté pozitivní diskriminace, nikoli ovšem v míře nebo formě, které by mohly vést k úvaze o porušení zásad objektivitu a vyváženosti.

Důležitá je skutečnost, že ve zpravodajství s kriminální tematikou jsou – pokud už dojde k jejich identifikaci – Romové často prezentováni jako oběti.

Zajímavý je fakt, že z celkového monitoringu, který musel být proveden v zájmu zjištění případného zobrazení romského etnika způsobem neumožňujícím jeho vyhledání pomocí klíčových slov, tedy zejména pouze obrazového, bylo nad rámec zadání analýzy a jejích zpracovaných výstupů zjištěno, že v rámci zpravodajství ČT je výraz „nepřizpůsobivý“ častěji obrazově ztotožněn s postavou bezdomovce většinového etnika, než s příslušníkem menšiny.

Závěr:

Ani vysílání jako celek, ani žádný z analyzovaných zpravodajských příspěvků nezasílají žádný důvod k úvaze o možném porušení zákona o vysílání.

Na základě monitoringu příspěvků o kriminálních činech s identifikací romské etnicity v pořadech Události a Události, komentáře v období 1. ledna - 31. května 2012 doporučuje oddělení televize toto usnesení:

Rada se seznámila s monitoringem příspěvků o kriminálních činech s identifikací romské etnicity v pořadech Události a Události, komentáře provozovatele Česká televize v období 1. ledna - 31. května 2012.

Zpracoval: V. Nejedlý

6. prosince 2013